

može biti slobodnoga razvoja ako se na startnoj točki ne da prilika svemu onomu što je zakonito u organskoj osnovici standardnoga jezika.¹⁰ Neke jezične škole u prošlosti nisu htjele dati šanse stanovitim njezinim unutarnjim pravilnostima – na nama je samo da to ispravimo. Razumije se, na kulturniji način.

NJEGOVANJE KNJIŽEVNE RIJEČI U HRVATA

Antun Šojat

Hrvatskosrpski ili srpskohrvatski jezični dijasistem¹ obuhvaća skupnost govornih osobina Crnogoraca, Hrvata, Muslimana i Srba. Hrvati u Hrvatskoj nazivaju jezik kojim govore i pišu hrvatskim. Stoljećima je područje naseljeno spomenutim južnoslavenskim narodima bilo razdvojeno, u kulturnoj sferi različitih civilizacija i religija – zapadnoeuropske (katoličke), bizantske (ortodoksne, pravoslavne) i orijentalne (muslimanske) – poslije gubitka državne samostalnosti u različitim stranim državnim tvorevinama (Ugarska, Venecija, Turska, Austrija, Francuska, Austro-Ugarska, Italija). U različitim civilizacijskim i političkim prilikama i književni izrazi razvijali su se na tom području u različitim pravcima.

Pismeni tragovi hrvatskog jezika i njegovih osobina pojavljuju se veoma rano. Prvi zapisi u hrvatskoj glagoljici pripadaju razdoblju hrvatske redakcije staroslavenskog jezika.² U 12. i 13. stoljeću elementi narodnog jezika sve više prodiru u staroslavenske predloške religijske literature i u prijevodnu srednjovjekovnu književnost³ i u velikoj mjeri već u tijeku 13. stoljeća,⁴ a do kraja 14. stoljeća potpuno nadvladavaju u nabožnoj i privatno-pravnoj, svjetovnoj literaturi. Iz druge polovice 14. st. (vjerojatno iz g. 1380.)⁵ potječe najstarija

¹⁰ Naglasak *n-eri* vjerojatno je čak prvobitan (usp. litavske oblike navedene ovdje na početku), a kratkosilazni na prvom slogu dugujemo u tom slučaju analogiji prema imeničkim brojevima na *n-ero*. Isti je odnos i *dvōje* prema *dvōji*.

¹ ... dijasistem – sustav višega reda apstrakcije u koje su sadržana sva ona strukturalna svojstva koja su zajednička svim jezičnim sustavima koji ulaze u okvir jednoga jezika ... R. Katičić, *Identitet jezika*. Suvremena lingvistika, 5–6. Zagreb, 1972., str. 7.

² Npr. *Bašćanska ploča* iz g. 1100., *Valunska ploča*, *Grdoselski i Plominski natpis*.

³ Usp. npr. *Mihanovičev apostol* (12. st.), *Bečke odlomke* (13. st.), homiletske spise, apokrifne, viđenja, legende, srednjovjekovne pripovijesti, prikazanja, molitvenike, regule, lekcionare i dr., očuvane u prijepisima iz 13.–16. st.

⁴ Usp. npr. jezik *Povaljske listine* (1250. g.), *Istarskog razvoda* (1275.), *Vinodolskog zakona* (1288. g.).

⁵ D. Malić, *Jezik prve hrvatske pjesmarice*. Zagreb, 1972., str. 5. i d.

hrvatska pjesmarica, tzv. *Pariški kodeks*, s duhovnim pjesmama, kako kaže J. Vajs, „gotovo sasvim u živom jeziku narodnom“.⁶

Najveći je dio srednjovjekovnih tekstova na osnovici čakavskoga narječja, ali ima i štokavskih zapisa. Do pojave prvih svjetovnih, umjetničkih djela, također na čakavštini i štokavštini,⁷ izgrađen je već rimarij čakavskoga stiha,⁸ koji je snažno djelovao i na prva štokavska, dubrovačka pjesnička djela, jezično puna čakavskih osobina.⁹ U *Rumancu trojskom*, prevedenom na čakavski oko g. 1300., nalazimo riječ *kaj* i neke druge kajkavizme.¹⁰ Čakavski pjesnici Hvarani osluškuju štokavsku riječ Dubrovčana, s kojima su u osobnim, prijateljskim dodirima,¹¹ i u njihovim čakavskim tekstovima nalazimo niz štokavskih osobina, a tako je i u djelima Budinića, Ivaniševića, Kavanjina, Vitaljića i drugih čakavaca, takve su težnje očigledne i u jeziku hrvatskih protestanata.¹² Dubrovački i drugi dalmatinski književnici posvećuju svoja djela uglednicima iz sjeverne Hrvatske,¹³ prva djela kajkavske književnosti prepuna su čakavskih i štokavskih jezičnih elemenata.¹⁴ kajkavski pisci kasnijih razdoblja biraju u svoj književni jezik one kajkavske osobine koje su najbliže ili identične s usporednim osobinama u čakavštini i štokavštini.¹⁵ ozaljski krug književnika stvara svoj književni izraz na temelju čakavskog s mnogim osobinama kajkavskog i štokavskog narječja.¹⁶ Uz štokavsku *ijekavsku* književnost njeguje se u 17.–19. stoljeću i *ikavska* štokavska književnost po Dalmaciji, Slavoniji i po Bosni. Pojedine dijalekatne karakteristike pokrajinskih književnosti slobodno su fluktuirale iz jedne u drugu, u svim je razdobljima hrvat-

⁶ J. Vajs, *Starohrvatske duhovne pjesme*, Starine JAZU, 31, str. 259.

⁷ U samom početku 16. st. (1501.) pojavljuje se veliko pjesničko djelo M. Marulića *Istorija svete udovice Judite u versih harvacki složena*; prvi štokavski svjetovni stihovi, ljubavna lirika Šiška Menčetića (1457.–1527.) i Džore Držića (1461.–1501.), također su iz prijeloma 15. i 16. st.; prvi hrvatski originalni roman, *Planine P. Zoranića*, napisan je na čakavštini 1536., a izašao je (u Veneciji) 1569; prvo svjetovno scensko djelo, dramatska ekloga Džore Držića *Radmio i Ljubmir* pripada 15. st. (v. osvrt J. Hamma u *Stari pisci hrvatski*, 33, Zagreb 1965., na str. 128. i d.), a već je u komedijama Marina Držića (1508.–1567.) hrvatska scenska umjetnost dobila djela koja i danas još žive na jugoslavenskim i svjetskim pozornicama.

⁸ Usp. pjesničke zapise, kojih je izbor objavljen u antologiji *Zlatna knjiga hrvatskog pjesništva*, Zagreb, 1971., str. 7.–27.

⁹ Čakavizmi su osobito snažno izraženi u pjesmama Š. Menčetića i Dž. Držića.

¹⁰ M. Komhol, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, 1945., str. 37.

¹¹ Usp. poslanice P. Hektorovića N. Nalješkoviću i M. Vetranoviću. Vetranovićeve vlasteli hvarskoj i P. Hektoroviću i dr.

¹² Enciklopedija Jugoslavije, 4, str. 526. i dr, s. v. *Jezik srpskohrvatski*.

¹³ Npr. B. Krnarutić posvetio je svoje *Vazetje Sigeta grada* (Venecija, 1584.) Jurju Zrinskomu, njemu posvećuje svoja djela i D. Zlatarić (Venecija, 1597.).

¹⁴ Usp. npr. jezik Pergošićeve posvete J. Zrinskomu (1574.), v. *Stefana Verbecija Tripartitum*, Beograd, 1909., str. 49., br. 10, str. 65., br. 12, str. 66. i dr.

¹⁵ A. Šojat, *Kratki naruk jezičnice hrvatske (Jezik stare kajkavske književnosti)*, KAJ, Zagreb, 1969., br. 3–4, str. 49., br. 10, str. 65., br. 12, str. 66. i dr.

¹⁶ J. Vončina, *Ozaljski jezično-književni krug*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 10, Zagreb, 1968., str. 195. i d.

ske književnosti bilo svjesnih nastojanja za čitkošću i razumljivošću djela na što većem području, u svim je razdobljima bilo međusobnog jezičnog djelovanja svih hrvatskih književnih izraza, što je bio jednako tako rezultat osobnih dodira pojedinih pisaca kao i međusobnoga poznavanja književnog stvaranja.¹⁷

Sve bitne osobine današnjega hrvatskog standardnog jezika (izuzevši kontinuantu jata) nalaze se u djelima štokavskih ikavskih pisaca 18. st. i u hrvatskoj se jezikoslovnoj znanosti njihov jezik uzima kao početak suvremenog hrvatskog jezičnog standarda.¹⁸ Međutim, kako smo pokazali, kontinuitet hrvatskog književnog izraza traje od samih početaka jezične diferencijacije, osobito jasno izraženoga od kraja 14. st. naovamo, kad se (unatoč potpuno izdiferenciranim narječjima, sa svim dijalekatskim osobinama koje ih i danas karakteriziraju) razina književnog izražavanja izdvaja od konkretne govorne baze pojedinih pisaca. Većina suvremenih osobina hrvatskog književnog jezika zabilježena je već u dubrovačkoj književnosti, od početka 16. stoljeća.

U četvrtom desetljeću 19. st. »ilirski« krug oko Gaja, na temelju kulturne i političke nužnosti jedinstvenoga hrvatskog književnog jezika, uzimajući u obzir rasprostranjenost štokavskog narječja i dostignuća štokavske književnosti, određuje štokavštinu kao osnovicu zajedničkog književnog jezika. Književni je jezik hrvatskih preporoditelja zadržao mnoge osobine starijih hrvatskih književnosti¹⁹ i razlikovao se po mnogim bitnim gramatičkim odrednicama od književnog jezika koji je, na osnovici novoštokavskih istočnohercegovačkih govora, formulirao Vuk St. Karadžić. Među brojnim grafičko-fonet-skim, morfološkim, tvorbenim, sintaktičnim i leksičkim osobinama književnog jezika »iliraca« osobito, strukturalno značenje imaju stari padežni oblici u pluralu. Takav je lik hrvatskoga književnog jezika, uz neke suprotne tendencije,²⁰ potrajao sve do devedesetih godina prošlog stoljeća, kad je nastojanjima Divkovića, Maretića, Broza, Ivekovića i drugih vukovaca uveden u jezične priručnike kao jedini lik jezičnog standarda jezik Karadžićevih i Daničićevih djela, jezik narodne novoštokavske usmene književnosti. Od toga se vremena hrvatski i srpski književni i standardni izraz sve više približavaju, ali, premda varijantni odrazi jedne lingvističke baze, jednoga dijasistema, oba funkcioniraju kao posebni književni jezici tih dvaju naroda. D. Brozović ovako prikazuje razvoj suvremenog standarda na objema stranama: »Vukov istočno-

¹⁷ Usp. S. Babić, *Jezik starih hrvatskih pisaca u Slavoniji*, Godišnjak, Vinkovci, 1969., str. 71.–84.

¹⁸ Usp. D. Brozović, *Standardni jezik*, Zagreb, 1970., str. 127.–158.

¹⁹ Usp. Lj. Jonke, *Književni jezik u teoriji i praksi*, II. izdanje, Zagreb, 1965. i druge radove istog autora o jezičnim borbama u 19. st.

²⁰ O »riječkoj školi« F. Kurelca v. Z. Vince, *Značenje Frana Kurelca kao jezikoslovca*, Rasprave Instituta za jezik, 1, Zagreb, 1968., o ikavskom krugu oko A. Kuzmanića v. Z. Vince, *Filološke škole XIX stoljeća u razvoju hrvatskoga književnog jezika*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 10, Zagreb, 1968. i dr.

ijekavski novoštokavski tip, klasičan temelj standarda, u Srba je sve više dobivao boju ekavskoga novoštokavskog tipa, pa i kad su ostajali ijekavci, a u Hrvata je sve više prevladavala boja novoštokavskog ikavsko-zapadnoijekavskog tipa.²¹ Osim toga, ni danas nisu u potpunosti iščezli tragovi višestoljetnoga djelovanja čakavskog i kajkavskog književnog izraza, pa određena prava u hrvatskom standardnom jeziku imaju i neke osobine neštokavskih narječja (npr. glas *l* u određenim slučajevima na kraju sloga: *sol*, gen. sg. *stolca*; produktivnost nekih sufikasa, u štokavaca neproduktivnih, određeno leksičko blago i dr.).

Njegovanje jezika i književnog izraza, neidentičnoga s jezičnim fondom pišćeva narječja, ima u hrvatskim krajevima veliku tradiciju. Prvi hrvatski rječnik, čakavca F. Vrančića,²² donosi i neke štokavske i kajkavske riječi. B. Kašić piše prvu hrvatsku gramatiku,²³ čakavsku, obrađujući i neke štokavske osobine; uskoro zatim svoja djela piše ikavskom štokavštinom. Golemi kajkavski rječnik I. Belostenca²⁴ sadrži u sebi i veliko čakavsko (sjeverno i dalmatinsko) i štokavsko (slavonsko i dalmatinsko) rječničko blago, štokavski rječnik Della Belle²⁵ ima toliko čakavskih osobina da je poslužio C. A. van den Berku kao jedan od temelja njegove teze o čakavskom supstratu dubrovačkoga govora, osnove toga rječnika.²⁶ O prepletanju različitih dijalekatskih osobina u starim književnim tekstovima bilo je već riječi.

U svim jezičnim priručnicima starijih razdoblja nastoji se čistiti jezik od stranih natruha, počevši od Vrančića preko Vitezovića²⁷ do 19. stoljeća i u njemu. Puristička načela dovela su do osobito značajnih rezultata u leksikografskom i terminološkom enciklopedijskom zahvatu Bogoslava Šuleka.²⁸ Purizam, u smislu novoštokavskih osjećaja i zahtjeva, zavladao je pisanom riječju osobito znanstvenom djelatnošću T. Maretića, a ima i danas jako djelovanje, unatoč stavu mnogih književnika, koji, boreći se protiv vukovskoga folklornog izraza unose arhaizme, provincijalizme, barbarizme, dijalektizme u svoja književna ostvarenja. Rad na kulturi standardnog jezika, na provođenju normativnih zahtjeva nije institucionaliziran, ali u sredstvima javnoga priopćavanja najčešće postoje radna mjesta za ljude kojima je dužnost da se brinu o jezičnoj pravilnosti tekstova, tako na radio-stanici, na televiziji, u

²¹ D. Brozović, n. d., str. 115.

²² *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*, Venecija, 1595., pretisak u Zagrebu 1971.

²³ *Institutionum linguae illyricae libri duo*, Rim, 1604.

²⁴ *Gazophylacium, seu Latino-illyricorum onomatum acrarium*, Zagreb, 1740.

²⁵ *Dizionario italiano-latino-illirico*, Venecija, 1728.

²⁶ *Y a-t-il un substrat čakavien dans le dialecte de Dubrovnik?*, s Gravenhage 1958. (Mouton).

²⁷ Usp. predgovor *Odiljenju sigetskom* (1684.) i *Priručniku* (1703.).

²⁸ *Njemačko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1860., *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*, Zagreb 1874.-75., *Jugoslavenski imenik bilja*, Zagreb, 1879.; o značenju Šuleka za suvremeni hrvatski književni jezik v. Lj. Jonke, n. d., str. 125.-150.

novinama, u mnogim izdavačkim poduzećima. Autori nebeletrističkih javnih tekstova i privatno se rado obraćaju znanstvenim ustanovama i pojedincima, tražeći savjete o ispravnosti pojedinih riječi i njihovih ostvarenja u rečenici, tako da je najveći dio javnih tekstova prije objavljivanja jezično pročišćen. Postoji čitav niz djela posvećenih brizi za čistoću jezika, već od prvih desetljeća ovoga stoljeća pa do danas.²⁹ Među takvim popularnim djelima, temeljenim na znanstvenim spoznajama osobina književnog jezika i njegove osnove, ističu se rad T. Maretića *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik* (Zagreb, 1924.) i *Jezični savjetnik s gramatikom* grupe autora, suradnika Instituta za jezik JAZU.³⁰

Osnovni su normativni izvor za suvremeni standardni jezik školske gramatike,³¹ rađene u najvećoj mjeri prema velikoj Maretićevoj *Gramatici hrvatskoga ili srpskoga jezika*, koja je do sada izašla u tri izdanja.³² Međutim, ta temeljna znanstvena gramatika po korpusu Maretićeva proučavanja (koji obuhvaća gotovo isključivo jezik djela Karadžićevih i Daničićevih, temeljenih na patrijarhalnom jeziku seljačke sredine u početku 19. st.) ne opisuje mnoge jezične osobine suvremene hrvatske književnosti ni standardnog jezika uopće, osobine jezične strukture koja je izgrađena na bazi jednoga dijalekta, ali koja više nije identična ni s jednim živim narodnim govorom. Jezični propisi Maretićeve gramatike, i drugih normativnih i savjetodavnih djela rađenih prema njoj, zahtijevaju mnoga jezična ostvarenja koja su u standardnom jeziku prestala živjeti ili koja se nisu nikad ni usvojila. Neusporedivo je jača od kodificirane norme u p o r a b n a norma, koja idealno prenosi tradicionalna jezična rješenja hrvatske književnosti i ostvarenja živoga suvremenog standardnog jezika, jezika kulturnog, znanstvenog, obrazovnog, publicističkog djelovanja, javnog rada uopće.

I teoretska lingvistička – mladogramatičarska – osnovica Maretićeve gramatike, a tako i većine drugih normativnih priručnika, danas je zastarjela. Suvremena svjetska lingvistička znanost, od fonologije, funkcionalne lingvistike, lingvostatistike, kontrastivne lingvistike, sociolingvistike do pripreme jezičnih podataka za strojnu obradbu, našla je odraza u radovima suvremenih hrvatskih lingvista i na području gramatičkog opisa, ali se suvremene znanstvene metode nisu do sada u znatnijoj mjeri primijenile i u osnovnim opis-

²⁹ Npr. N. Andrić, *Branič jezika hrvatskoga*, Zagreb, 1911., V. Rožić, *Barbarizmi u hrvatskom jeziku*, Zagreb 1913., L. Zore, *Paljetkovanje*, Rad JAZU, knj. 108, 110, 114, 115, 138, 170, M. Soljačić, *Jezični i stilistički savjetnik*, Zagreb, 1939., P. Guberina – K. Krstić, *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika*, Zagreb, 1940., R. Vidović, *Kako ne valja – kako valja pisati*, Zagreb, 1969.

³⁰ Zagreb 1971. Autori su: S. Pavešić (koji je i uredio djelo), V. Barac-Grum, D. Malić i Z. Vince.

³¹ Osobito su u uporabi gramatike M. Hraste-I. Brabeca-S. Živkovića i S. Težaka-S. Babića.

³² I. izdanje 1899., II. 1931., III. 1963. (Zagreb).

nim i normativnim priručnicima. U priručnicima se, osim toga, tek neznatna pažnja posvećivala stilskim vrijednostima standardnog jezika, mnoge tvorbenne, sintaksne i druge suvremene jezične pojave ostale su neobrađene, ili nedovoljno, pa i netočno objašnjene.

Zbog svih tih razloga, zbog potrebe opisa i kodificiranja suvremenog jezičnog stanja u Hrvatskoj na suvremenoj znanstvenoj podlozi istaknuti lingvisti izrađuju, u organizaciji Instituta za jezik JAZU, novu veliku znanstvenu gramatiku. Korpus te gramatike obuhvaća, uglavnom, književna djela ovoga stoljeća i suvremena jezična ostvarenja u javnom životu, a kao znanstvena rješenja poslužiti će teoretski radovi s toga područja (objavljeni ili još neobjavljeni) mnogih suvremenih autora, među ostalim Lj. Jonkea o primjeni jezične teorije na hrvatski knjiž. jezik, D. Brozovića o fonologiji, B. Finke o akcentuaciji S. Pavešića o morfologiji, S. Babića o tvorbi, R. Katičića o sintaksi.

O problemima opisa suvremene norme i kodifikacije standarda, o teoretskom fenomenu posebnoga položaja hrvatskoga književnog jezika kao jednoga od pojavnih oblika hrvatskosrpskog dijasistema, književne varijante koja ima sve odlike i vrši sve funkcije bilo kojega standardnog jezika, mnogo se piše. Radovi s toga područja za šire čitateljstvo objavljuju se ponajviše u časopisu *Jezik*, koji nastavlja djelatnost predratnog časopisa za kulturu jezika *Hrvatski jezik*. Mnoge se rasprave o teoretskim i pojedinačnim rješenjima objavljuju u časopisima *Suvremena lingvistika* i *Filologija*, u raznim godišnjacima, zbornicima i sl. (*Rad JAZU*, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, *Radovi Slavenskog instituta*, *Rasprave Instituta za jezik JAZU* i dr.), radovi s međašnog područja lingvistike i stilistike objavljuju se često u časopisu *Umjetnost riječi*, povremeno se tekstovi lingvističke i lingvistiličke analize pojavljuju i u drugim časopisima, mnoga su djela koja obrađuju to znanstveno područje izašla kao posebne knjige.

Uporaba književnog jezika kao govornoga komunikacijskog sredstva u najužoj je vezi s njegovim socijalnim prestižem ili s manjom vrijednošću u pojedinih društvenim govornim sredinama i u pojedinim govornim situacijama: standardno (književno) izražavanje neophodan je uvjet za svaki javni nastup pojedinca; odstupanja od jezičnih oznaka hrvatskog standardnog jezika na javnoj tribini nose biljeg drukčije razine priopćavanja – neposrednije, intimnije (familijarne, humorističke, lokalističke i sl.). Drukčiji je odnos prema osobinama književnoga jezika u govoru pojedinca u situacijama svakodnevnog osobnog života: u gradovima je urbani govor jezik socijalnoga prestiža, pa se i doseljenici nastoje približiti urbanom jezičnom izrazu, i onda kad je na neštoavskoj bazi (npr. u Zagrebu zagrebačkom kajkavskom, u Splitu splitskom čakavskom), a njihova se djeca potpuno integriraju u jezični idiom svoje sredine; u selima je književni jezik u svojem govornom ostvarenju sveden samo na osnovne funkcije javnoga djelovanja (škola, govornica), u svim je drugim

govornim situacijama njegova pojava, pa i pojava pojedinih njegovih osobina. frekvencijski neznatna u odnosu na dijalekt određenoga kraja. Ali ta činjenica nimalo ne umanjuje aktualnu ulogu i značenje standardnog jezika kao nacionalnog autonomnog idioma civilizacijske nadgradnje u svim društvenim i dijalekatskim sredinama. Zbog toga je i svijest o nužnosti proučavanja i normiranja njegovih osobina u suvremenoj hrvatskoj lingvistici veoma snažna. a rezultati te svijesti i zainteresiranosti lingvista zauzimaju u ukupnosti lingvističkih rasprava znatno mjesto, i po svojem broju, i po teoretskom pristupu i rješenjima, i po učinku u javnom životu naroda.*

GRADIŠĆANSKOHRVATSKI JEZIK I NJEGOVI PRIRUČNICI

Božidar Finka

Gradišćanski Hrvati nastanjeni u austrijskoj pokrajini Gradišće (njem. Burgenland) i u susjednim zemljama (Mađarskoj i Čehoslovačkoj) nekoliko su stoljeća odijeljeni od matične zemlje (Hrvatske) ne samo prostorno i administrativno-politički nego su do novijega vremena ili gotovo posve izostali kulturni dodiri ili su se održavali samo preko osobnih veza tankoga sloja kulturnih radnika odnosno prigodnom razmjenom knjiga i drugih publikacija. Tako su gradišćanski Hrvati morali sami ustrajati i u borbi za očuvanje svoje etničke, jezične i kulturne samobitnosti. U tome je prednjačio tanak sloj njihove inteligencije, uglavnom svećenici i učitelji. Oni su prvi osjetili potrebu da se narodu pruži knjiga na njegovu jeziku, i to ne samo zbog zadovoljenja kulturnih potreba nego i kao važan uvjet za nacionalno samoodržanje.

Poznajući samo svoje mjesne gradišćanske hrvatske govore koji su pretežno čakavski, počeli su stvarati književni izraz na dijalektu kojim govori većina stanovništva. Postupno se taj gradišćanskohrvatski književni izraz na čakavskoj osnovi usavršavao tako da se upotrebljava ne samo u knjigama koje su namijenjene narodu za zabavu i pouku ili crkvenoj upotrebi nego na tom jeziku, osobito u novije vrijeme, razvijaju Hrvati Gradišćanci i svoju umjetničku književnost. Činjenica je međutim da ni do danas nema taj jezik ustaljen rječnički fond, nema ni jedinstvene morfologije, tek je nešto ustaljena glasovna i u vezi s time pravopisna uporabna norma.

* Ovaj je članak objavljen na slovačkom jeziku u seriji prikaza kulture jezika slavenskih naroda u časopisu *Kultura slova*, god. VIII., br. 3, Bratislava, 1974., str. 70.77., pod naslovom *Pestovanie spisovnej reči u Chorvátor*. Da bi članak bio dostupniji našem čitateljstvu, uredništvo je odlučilo da ga objavi i u jeziku.